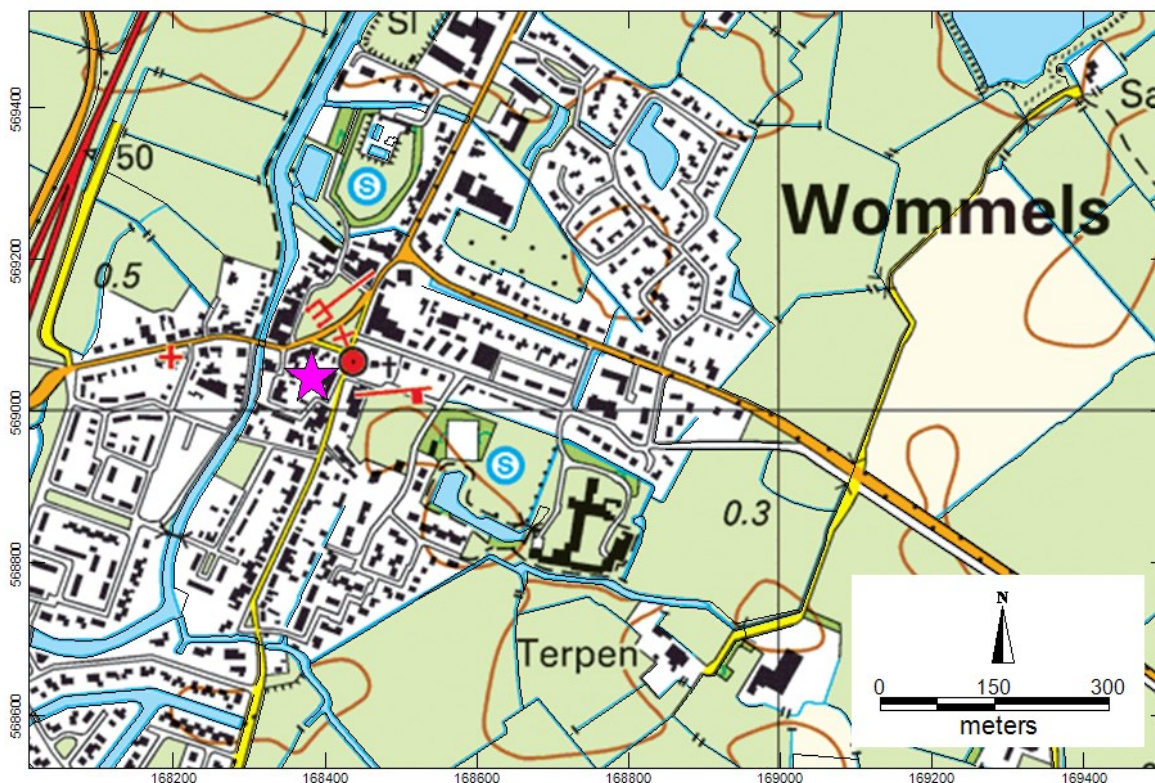

Kaetsebaen 2, Wommels
(Gemeente Littenseradiel)

Een booronderzoek

Afbeelding 1. Ligging van het plangebied op een overzichtskaart (kadaster 2012).

ArGeoBoor rapport 1240
auteur: L.C. Nijdam (senior prospector)

paraaf voor vrijgave
datum: 26 juni 2013

Opdrachtgever: Posthuma "echte bakker"

ISSN: 2351-9975

INHOUDSOPGAVE

Samenvatting.....	3
1 Inleiding.....	4
1.1 Kader.....	4
1.2 Doel en Vraagstelling.....	4
1.3 Administratieve gegevens.....	4
2 Gegevens plangebied.....	5
2.1 Beschrijving plangebied.....	5
2.2 Voorziene ontwikkeling.....	5
3 Archeologische verwachting.....	6
4 Beleid.....	6
5 Archeologisch veldonderzoek.....	6
5.1 Methode.....	6
5.2 Resultaten.....	7
6 Synthese.....	8
7 Conclusies.....	8
8 Aanbeveling/Selectieadvies.....	9
Literatuur.....	10
Bronnen Geraadpleegde Kaarten.....	10
Bijlage 1 boorstaten	

Samenvatting

In opdracht van Posthuma “De echte bakker” heeft ArGeoBoor een archeologisch booronderzoek uitgevoerd ter plaatse van de Kaetsebaen 2 te Wommels (Gemeente Littenseradiel). De aanleiding van het onderzoek is de voorziene uitbreiding van de bakkerij aan de achterzijde van het pand. Hierbij wordt de bodem geroerd op plaatsen waar dit mogelijk nog niet eerder gebeurd is en eventueel aanwezige archeologische resten in de terp van Wommels verstoord zullen gaan worden.

Uit het booronderzoek is gebleken dat zich in het plangebied vanaf 30 cm diepte tot circa 140-150 cm –mv terplagen bevinden. In de terplagen bevindt zich allerlei archeologische resten.

Gezien de aanwezigheid van archeologisch waardevolle terplagen vanaf 30 cm –mv wordt aanbevolen om geen bodemverstoringen dieper dan 30 cm-mv uit te voeren. Waarschijnlijk is dit niet mogelijk dus wordt aanbevolen om de bodemverstoringen zoveel mogelijk te beperken en bij het maken van de bouwplannen rekening te houden met archeologische resten in de bodem.

Het wordt aanbevolen om eventuele graafwerkzaamheden archeologisch te begeleiden.

1 Inleiding

1.1 Kader

In opdracht van Posthuma “De echte bakker” heeft ArGeoBoor een archeologisch booronderzoek uitgevoerd ter plaatse van de Kaetsebaen 2 te Wommels (Gemeente Littenseradiel). De aanleiding van het onderzoek is de voorziene uitbreiding van de bakkerij aan de achterzijde van het pand. Hierbij wordt de bodem geroerd op plaatsen waar dit mogelijk nog niet eerder gebeurd is en eventueel aanwezige archeologische resten in de terp van Wommels verstoord zullen gaan worden.

1.2 Doel en Vraagstelling

Het doel van het booronderzoek is het vaststellen van de bodemopbouw om uitspraken te kunnen doen over de aan-of afwezigheid van archeologische niveaus en mogelijke bodemverstoringen binnen het plangebied. De volgende vragen staan bij het onderzoek centraal:

- Wat is de bodemopbouw in het plangebied?
- Is de bodem nog intact?
- Zijn nog archeologische waarden te verwachten binnen het plangebied?
- In hoeverre worden eventueel aanwezige archeologische waarden bedreigd door de voorgenomen graafwerkzaamheden?
- Is een vervolgonderzoek noodzakelijk, zo ja welk type onderzoek?

Het onderzoek is uitgevoerd conform de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA), versie 3.2 (Centraal College van Deskundigen Archeologie, 2011).

1.3 Administratieve gegevens

Tabel 1: administratieve gegevens.

Projectnaam	Kaetsebaen 2 te Wommels
Toponiem:	Kaetsebaen 2
Plaats	Wommels
Kadastrale nr.	Wommel sectie A, nrs. 1962 en 2805
Provincie:	Fryslân
Gemeente:	Littenseradiel
Opdrachtgever:	Posthuma “De echte bakker”
Bevoegd gezag:	Gemeente Littenseradiel
Coördinaten plangebied	168.376/569.054 168.389/569.051 168.390/569.033 168.378/569.036
Oppervlakte:	circa 200 m ²
Kaartblad:	10E
Onderzoeksmeldingsnr. ARCHIS	57183

2 Gegevens plangebied

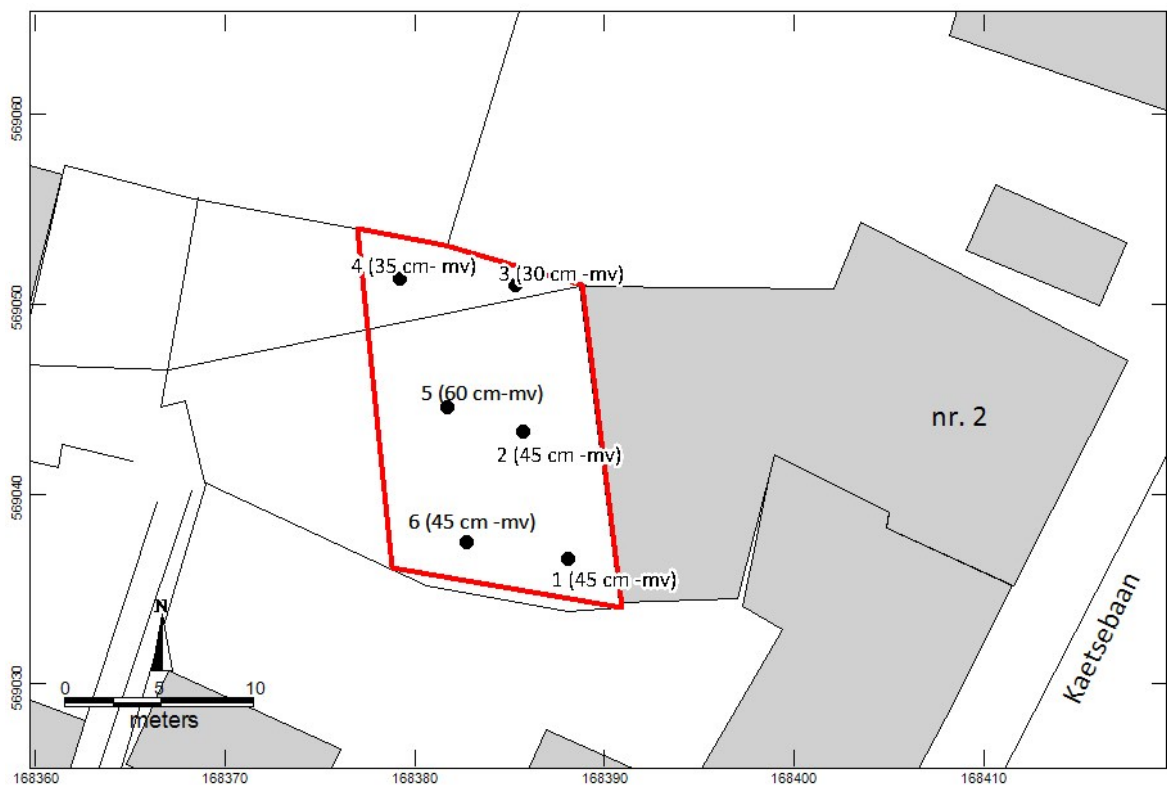
2.1 Beschrijving plangebied

Het plangebied is gelegen in het centrum van Wommels, ten zuidwesten van de kerk. (zie afbeelding 1, voorzijde). Het plangebied is momenteel in gebruik als tuin. Het maaiveld van de tuin ligt circa 60 cm lager dan de vloer van de bestaande bakkerij. Het maaiveld van de tuin loopt naar het westen toe af. Het maaiveld in de tuin ligt op circa 0,8 m + NAP.¹

2.2 Voorziene ontwikkeling

Aan de achterzijde van de bakkerij is een uitbreiding voorzien van circa 200 m² (zie afbeelding 2). De vloer van de aanbouw dient hetzelfde peil te krijgen als de bestaande vloer.

Waarschijnlijk is een fundering op staal mogelijk. Omdat het bestaande maaiveld van de tuin nu 60 cm lager ligt dan de bestaande vloer zullen graafwerkzaamheden die nodig zijn, mogelijk beperkt blijven tot de vorstranden.

Afbeelding 1: detail van het plangebied met de boorlocaties, bestaande bebouwing en nieuwbouwlocaties (grijs).

¹ Actueel hoogtebestand Nederland (AHN)

3 Archeologische verwachting

Het steunpunt monumentenzorg Fryslân heeft de volgende archeologische verwachting geformuleerd:

Het plangebied ligt volgens de 'Advieskaart ijzertijd-middeleeuwen' van de Famke en de 'Vlekkenkaart van de gemeente Littenseradiel' binnen een archeologisch waardevol terrein, waarvoor 'streven naar behoud' geldt. Het betreft de dorpsterp van Wommels uit de vroege/midden ijzertijd tot heden. Ter plaatse van de nieuwbouw is een pakket terplagen te verwachten, waarin sporen, structuren en vondstmateriaal vanaf de ijzertijd tot op heden aanwezig kunnen zijn. Uit archeologisch onderzoek ter hoogte van het huidige gemeentehuis en elders in de kern van Wommels is gebleken dat de ophogingspakketten vanaf de midden ijzertijd zijn opgeworpen. De basis van de terp bevindt zich ter plaatse van de splitsing 't Noard/Terp bij de Jacobikerkerk op een diepte van circa 2 meter onder het maaiveld.²

Bekende bodemverstoringen

Het is mogelijk dat de terp in de late middeleeuwen en nieuwe tijd deels vergraven is. Hier is geen verder bureauonderzoek naar verricht.

4 Beleid

Op basis van het gemeentelijk beleid en in overleg met de Gemeente Littenseradiel is bepaald dat op de locatie een archeologisch veldonderzoek door middel van boringen dient te worden uitgevoerd. Een bureauonderzoek werd niet nodig geacht. Het doel van het onderzoek is het bepalen van de bodemopbouw en of er nog intacte terplagen aanwezig zijn.

5 Archeologisch veldonderzoek

5.1 *Methode*

Veldinspectie

Bij een veldinspectie wordt gelet op hoogteverschillen en andere zaken die van belang kunnen zijn voor de archeologische verwachting van het plangebied.

Booronderzoek

In het plangebied zijn 6 boringen (nrs 1/t/m 6) gezet met Edelmanboor met een diameter van 7 cm en een guts met een diameter van 3 cm. De opgeboorde grond is lithologisch beschreven conform de NEN 5104.³ De niet verstoorde bodemhorizonten zijn beschreven op basis van het systeem voor bodemclassificatie voor Nederland.⁴ De archeologisch belangrijke kenmerken en indicatoren, zoals genoemd in de Archeologische Standaard Boorbeschrijvingsmethode (ASB) zijn, indien aanwezig beschreven.⁵

² Mennens-van Zeist 2013

³ Nederlands Normalisatie-instituut 1989

⁴ Bakker en Schelling 1989

⁵ Bosch 2007

De boringen worden ingemeten met een meetlint ten opzichte van de lokale topografie.

5.2 Resultaten

Veldinspectie

Uit de veldinspectie blijkt dat het maaiveld van het plangebied circa 60 cm lager ligt dan de vloer van de bakkerij. Verder zijn geen bijzonderheden naar voren gekomen, die het veldonderzoek door middel van boringen hebben beïnvloed.

Booronderzoek

De boorbeschrijvingen zijn opgenomen in bijlage 1. De boorlocaties zijn aangegeven in afbeelding 2.

Bodemopbouw

Onder een opgebrachte laag tuinaarde komen in de boringen 1, 2 en 6 geroerde kleilagen voor met baksteenpuin. In de boringen 3 t/m 5 zijn direct onder de opgebrachte laag, terplagen aanwezig. Binnen de terplagen komt een grote variatie in bodemlagen voor. In verschillende lagen zijn de volgende archeologische indicatoren waargenomen: houtskoolbrokjes, aardwerkfragmenten, onverbrand bot en fosfaatvlekken. Dit alles in wisselende concentraties.

De terplagen zijn in de boringen 1 t/m 4 en in boring 6 aangetroffen tot circa 140 à 150 cm –mv. Alleen in boring 5 zijn deze tot slechts 110 cm –mv aanwezig. De natuurlijke ondergrond bestaat in de boringen 1, 2, 5, en 6 uit zwak siltige klei met siltlaagjes (kwelder). Het aantal siltlaagjes neemt met de diepte toe en gaat rond 250 cm –mv over in de zandige klei met zandlaagjes. In de boringen 3 en 4 wijkt dit beeld af. Hier komt de zwak siltige klei dieper voor tot circa 260 cm –mv en het onderste deel van de laag is zwak en matig humeus. Mogelijk is hier sprake van een dichtgeslibd restgeultje in de kwelder (priel) of van een gegraven en later opgevulde sloot. Deze zou dan dateren van vóór de terplagen.

Boornr.	Opgebrachte grond	Geroerde Laag	Terplagen	Restgeultje of sloot?	Natuurlijke ondergrond
1	0-10	10-45	45-145		145-300
2	0-20	20-70	70-140		140-180
3	0-30		30-150	150-260	260-280
4	0-35		35-140	140-260?	140-300
5	0-60		60-110		110-300
6	0-25	25-45	45-140		140-260

Tabel 2: De begrenzing van de aangetroffen bodemlagen+ indicatoren in het plangebied.

Het opgeboorde aardewerk betreffen allen wandfragmenten, bestaande uit dikwandig, waarschijnlijk lokaal vervaardigd terpaardewerk, dat zonder randfragmenten zich moeilijk nauwkeurig laat dateren. De magering bestaat uit organisch materiaal. Vooralsnog wordt een datering ijzertijd-Romeinse tijd (niet bekeken door een specialist).

6 Synthese

In het plangebied bevinden zich vanaf 30 cm diepte tot circa 140-150 cm –mv terplagen. In de terplagen bevindt zich allerlei archeologisch materiaal. Gezien de waarnemingen in de boringen, gaat het om grote aantallen. In de boringen 3 en 4 is mogelijk sprake van een spoor onder de terplagen, maar dat is op basis van alleen de boringen speculeren.

7 Conclusies

- Wat is de bodemopbouw in het plangebied? *De bodem bestaat tot minimaal 30 cm –mv uit een dunne opgebrachte of geroerde laag. Vanaf 30 tot 140 cm –mv zijn terplagen aanwezig die liggen op een natuurlijke ondergrond van kwelderafzettingen, die met toenemende diepte zandiger worden.*
- Is de bodem nog intact? *Of in het verleden een deel van de terplagen is afgegraven, is op basis van het onderhavig booronderzoek niet te zeggen. Uit de boringen is gebleken dat tussen 30 en 150 cm-mv intacte terplagen aanwezig zijn.*
- Zijn archeologische waarden te verwachten in het plangebied? *In en onder de terplagen zijn waardevolle archeologische resten te verwachten.*
- In hoeverre worden eventueel aanwezige archeologische waarden bedreigd door de voorgenomen graafwerkzaamheden? *Indien de graafwerkzaamheden tot in de terplagen beperkt van omvang blijven, blijft ook de schade aan de terp beperkt. Echter ook bij beperkte graafwerkzaamheden kan belangrijke informatie verloren gaan en waardevolle voorwerpen uit de terplagen worden vernietigd.*
- Is een vervolgonderzoek noodzakelijk, zo ja welk type onderzoek? *Of een vervolgonderzoek noodzakelijk is, is afhankelijk van de voorziene plannen en de bijbehorende bodemverstoring.*

8 Aanbeveling/Selectieadvies

Gezien de aanwezigheid van archeologisch waardevolle terplagen vanaf 30 cm –mv wordt aanbevolen om geen bodemverstoringen dieper dan 30 cm-mv uit te voeren. Waarschijnlijk is dit niet mogelijk dus wordt aanbevolen om de bodemverstoringen zoveel mogelijk te beperken en bij het maken van de bouwplannen rekening te houden met archeologische resten in de bodem. Dat kan door de bodem zo min mogelijk te verstoren, bijvoorbeeld door het aantal heipalen te beperken of bij een fundering op staal, alleen ter plaatse van de vorstranden dieper dan 30 cm te graven.

Bij graafwerkzaamheden dieper dan 30 cm –mv wordt het aangeraden om de werkzaamheden archeologisch te laten begeleiden om sporen te documenteren en vondsten te bergen. Deze archeologische begeleiding dient te worden uitgevoerd conform het protocol proefsleufonderzoek. Hierbij worden sporen gedocumenteerd, maar niet nader onderzocht, voor zover zij niet verstoord gaan worden. Vooraf aan het gravend archeologisch onderzoek dient een Programma van Eisen te worden opgesteld, dat door de bevoegde overheid, in dit geval de Gemeente Littenseradiel, moet worden goedgekeurd.

Literatuur

Bakker, H. de & J. Schelling, 1989. Systeem van bodemclassificatie voor Nederland. Staring Centrum Wageningen.

Bosch, J.H.A.,2008: Archeologische Standaard Boorbeschrijvingsmethode versie 1.1. Op basis van de Standaard Boorbeschrijvingsmethode versie 5.2. Deltares-rapport 2008-U-R0881/A.

Mennens-van Zeist 2013: Advies uitbreiding bakkerij aan de Kaetsebaan 2 te Wommels. Brief van het steunpunt monumentenzorg Fryslân aan de opdrachtgever (d.d. 18-04-2013)

Nederlands Normalisatie-instituut, 1989: Nederlandse Norm NEN 5104, Classificatie van onverharde grondmonsters, Nederlands Normalisatie-instituut Delft.

Bronnen Geraadpleegde Kaarten

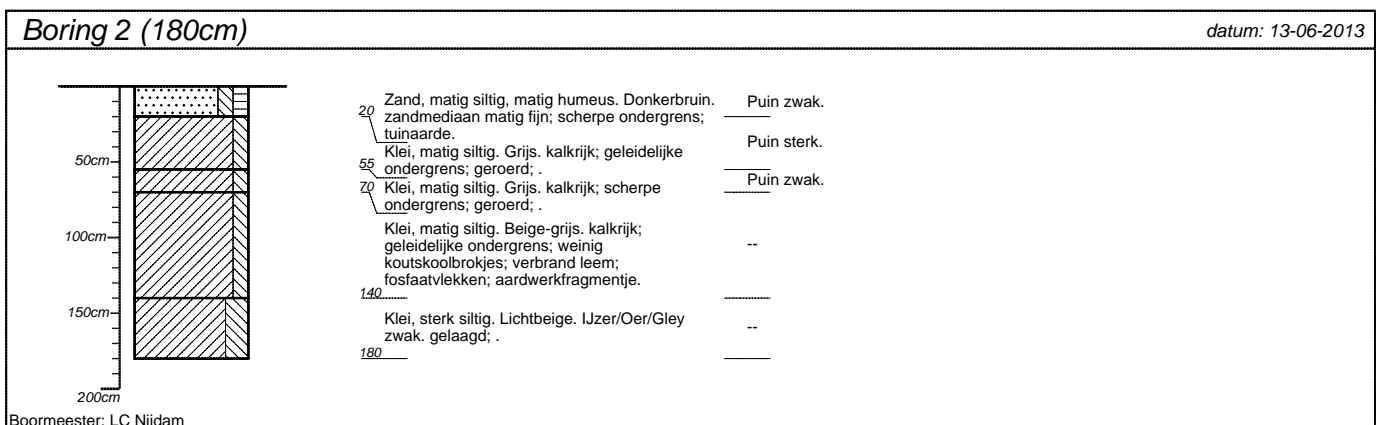
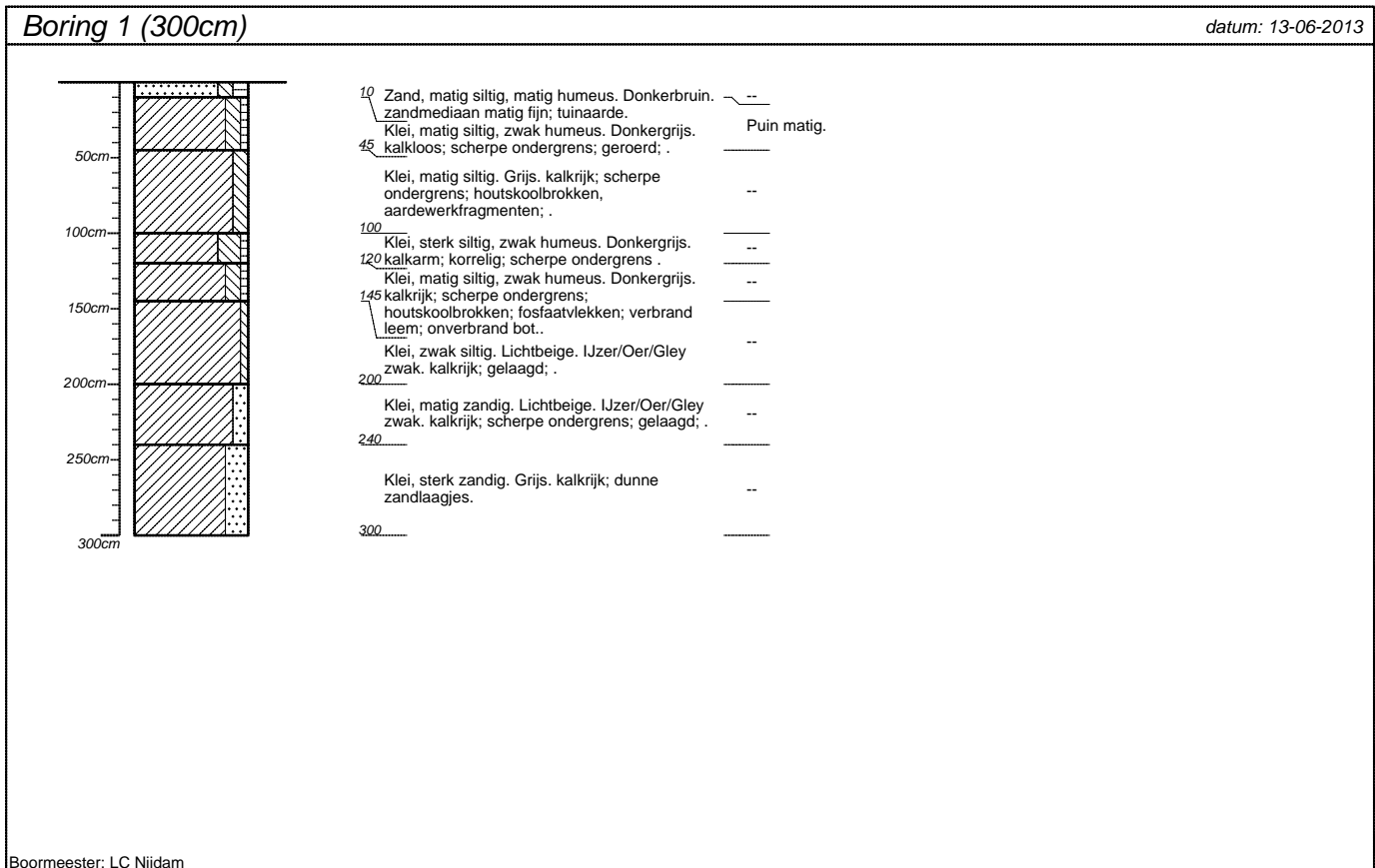
Actueel Hoogtebestand Nederland: AHN kaart geraadpleegd op <http://ahn.geodan.nl/ahn/>

Kadaster 2012: Topografische ondergrond van Nederland schalen 1: 10.000 en 1: 25.000. <http://www.kadaster.nl/top10nl> (open data).

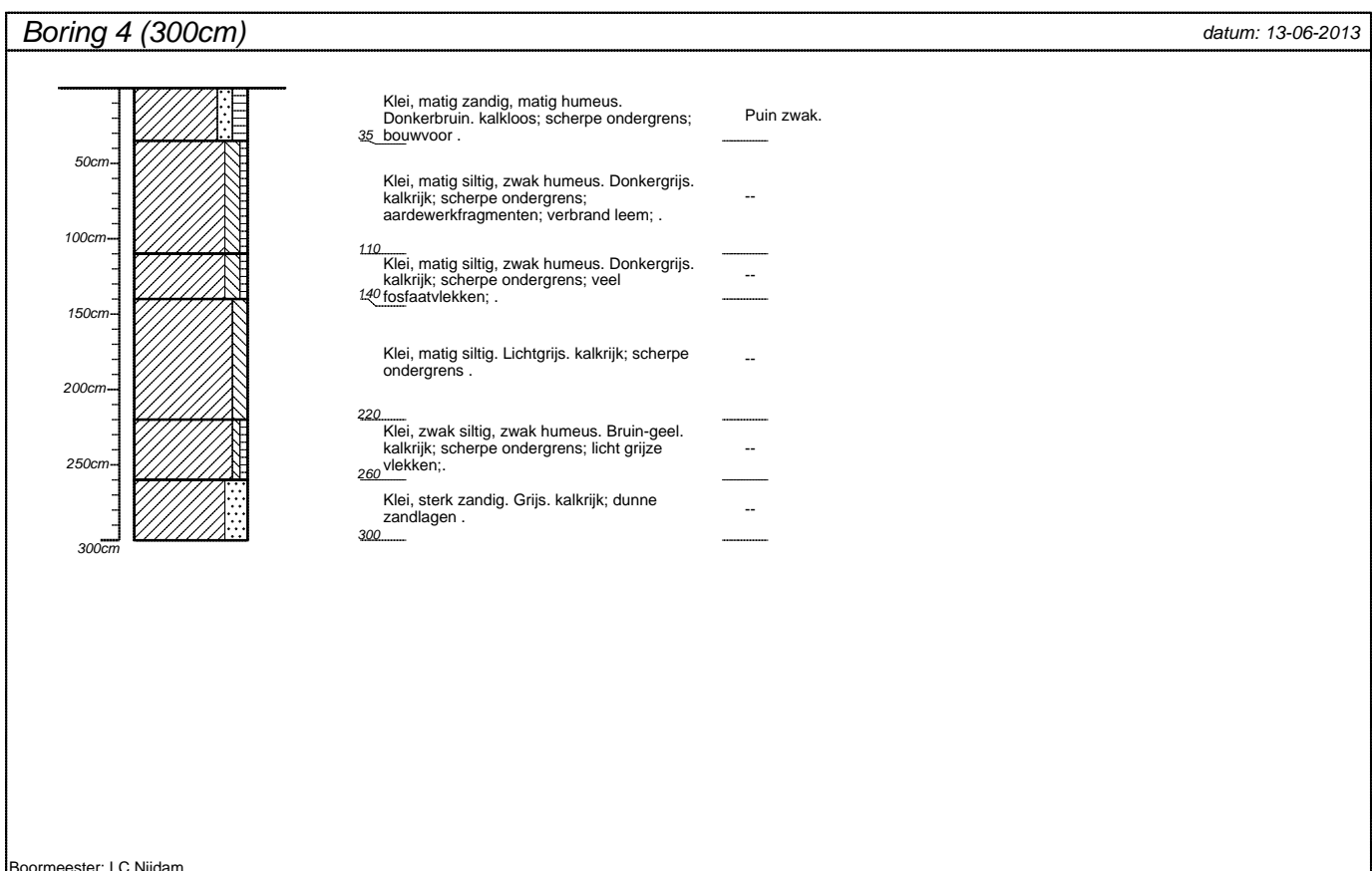
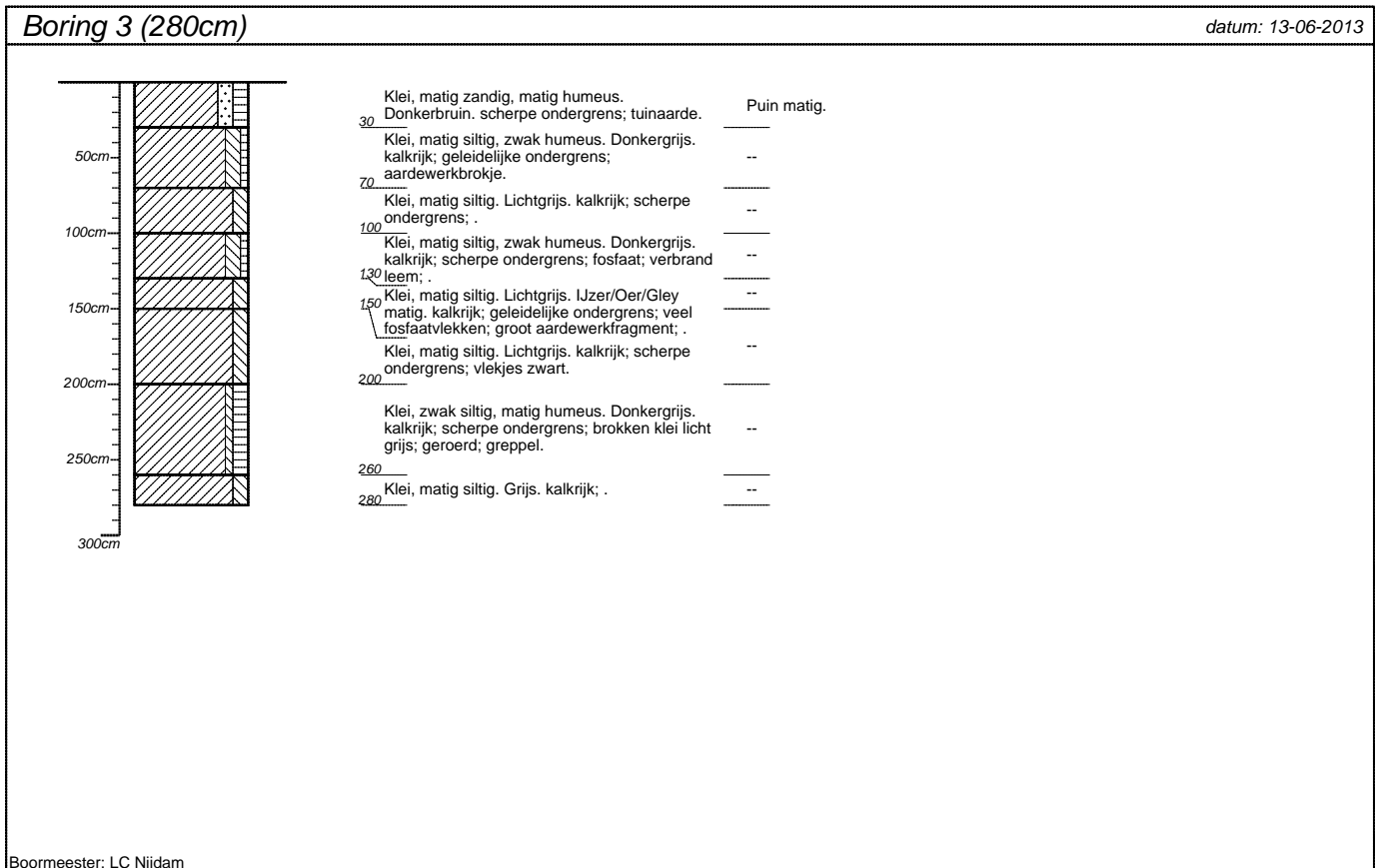
Bijlage 1 boorstaten

Coördinaten van de boorpunten.

boringenwommels	CentroidX(obj)	CentroidY(obj)
1	168.388,1	569.036,6
2	168.385,7	569.043,3
3	168.385,3	569.051
4	168.379,2	569.051,3
5	168.381,7	569.044,6
6	168.382,7	569.037,5

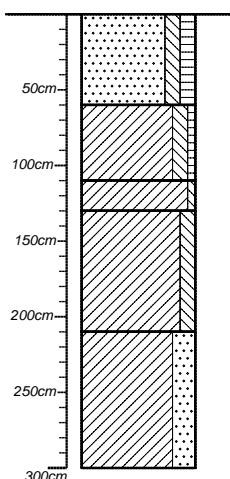
projectnummer OAGB.095	blad 1/3	locatieadres Kaetsebaen 2
locatie Wommels		postcode / plaats
opdrachtgever Posthuma echte bakker		land
bureau ArGeoBoor		

projectnummer OAGB.095	blad 2/3	locatieadres Kaetsebaen 2
locatie Wommels		postcode / plaats
opdrachtgever Posthuma echte bakker		land
bureau ArGeoBoor		

Boring 5 (300cm)

datum: 13-06-2013

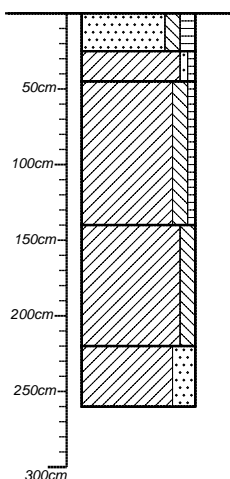

	Zand, matig siltig, matig humeus. Donkerbruin. geroerd; scherpe ondergrens .	Puin uiterst.
60	Klei, matig siltig, zwak humeus. Bruin-donkergrijs, kalkrijk; scherpe ondergrens; houtskoolbrokjes; onverbrand bot; verbrand leem; fosfaatvlekken; .	--
110	Klei, zwak siltig. Grijs-lichtbeige. kalkrijk; geleidelijke ondergrens; gelaagd; .	--
130	Klei, matig siltig. Blauw-lichtgrijs. kalkrijk; geleidelijke ondergrens .	--
210		
300	Klei, sterk zandig. Grijs. kalkrijk; .	--

Boormeester: LC Nijdam

Boring 6 (260cm)

datum: 13-06-2013

	Zand, matig siltig, matig humeus. scherpe ondergrens; tuinaarde.	Puin zwak.
25	Klei, zwak zandig, zwak humeus. Donkergrijs. kalkrijk; humeuze vlekken; geroerd; .	--
45	Klei, matig siltig, zwak humeus. Grijs. kalkrijk scherpe ondergrens; houtskoolbrokjes; onverbrand bot aardewerkfragmenten; .	--
140		
220	Klei, matig siltig. Lichtbeige. kalkrijk; scherpe ondergrens; veel dunne siltlaagjes.	--
260	Klei, sterk zandig. Grijs. kalkrijk; gelaagd; .	--

Boormeester: LC Nijdam

projectnummer OAGB.095	blad 3/3	locatieadres Kaetsebaen 2
locatie Wommels		postcode / plaats
opdrachtgever Posthuma echte bakker		land
bureau ArGeoBoor		